

GERBERT UELS IJODIDA UTOPIYA JANRI

Atamurodova Feruza Toshmurodovna
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM,
Xorijiy tillar kafedrası v.b. dotsenti, f.f.d. (PhD).
E-mail: feruza.atamurodova77@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada 20 asrning taniqli yozuvchisi Gerbert Welsning ijodida utopik asarlari haqida va ushbu asarlarda inson konsepsiyasining talqini haqida soʻz boradi. Shuningdek ingliz adabiyotida utopiya janrining paydo boʻlishi va rivojlanish tarixi xususida maʼlumotlar berilgan.

Kalit soʻzlar: utopiya, konsepsiya, janrlar genezisi, utopik model, jamiyat, kurash.

GENRE OF UTOPIA IN THE WORKS OF HERBERT WELLS

Atamurodova Feruza Tashmurotovna
Economical and pedagogical university
E-mail: feruza.atamurodova77@gmail.com

ABSTRACT

The article talks about the utopian works of the famous writer of the 20th century, Herbert Wells, and the interpretation of the human concept in these works. Also, the emergence of the utopia genre in English literature and information about the history of development is given.

Keywords: utopia, concept, genesis of genres, utopian model, society, struggle

ЖАНР УТОПИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ГЕРБЕРТА УЭЛЛСА

Атамуродова Феруза Ташмуротовна
Университет экономики и педагогики
E-mail: feruza.atamurodova77@gmail.com

АННОТАЦИЯ

В статье говорится об утопических произведениях известного писателя XX века Герберта Уэллса и интерпретации человеческой концепции в этих произведениях. Также появление жанра утопии в английской литературе и дана информация об истории развития.

Ключевые слова: утопия, концепция, генезис жанров, утопическая модель, общество, борьба.

Gerbert Uells faoliyatining boshidanoq u jamiyatni tashkil qilishning yaxshiroq yo‘llarini qidirdi va bir qator utopik romanlar yozdi. Ulardan birinchisi “Zamonaviy utopiya” bo‘lib, u ikki sayohatchining boshqa dunyoga tushib qolishi haqidagi bo‘lib, butun dunyo bo‘ylab utopiyani tanitdi. Qolganlari odatda dunyo falokat sari shoshilishi bilan boshlanadi, toki odamlar yaxshiroq yashash tarzini anglab yetgunlaricha: kometadan chiqadigan sirli gazlar odamlar o‘zini oqilona tutishga olib keladi va Yevropa urushini tark etadi (Kometa kunlarida) yoki “Kelajak narsalarning shakli” asaridagi kabi olimlarning jahon kengashini yoritishni o‘z zimmasiga olgan. Unda havo bombalari tomonidan vayron qilingan shaharlar bilan yaqinlashib kelayotgan Jahon urushini juda aniq tasvirlagan. U shuningdek, “Janob Parham avtokratiyasi” va “Muqaddas terror” asarida fashistik diktatorlarni tasvirlagan. “Xudolar kabi insonlar” ham muallifning utopik romanidir. Bu davrda Wells juda ta’sirli shaxs sifatida qaraldi; bu haqda adabiyotshunos Malkolm Kouli shunday degan: “U qirq yoshga to‘lganda, uning ta’siri boshqa tirik ingliz yozuvchilaridan ko‘ra kengroq edi.”

“Xudolar kabi insonlar” - muallif tomonidan “ilmiy fantaziya” deb atalgan roman bo‘lsada, unda parallel koinotda joylashgan utopiya yoritiladi.

“Xudolar kabi insonlar romani voqealari 1921 yilning yozida bo‘lib o‘tadi. Uning bosh qahramoni janob Barnstap, Londonda ishlaydigan va Sidenxemda yashovchi jurnalist. U “Liberal” deb nomlangan gazetadan xafa bo‘lib, dam olishga qaror qildi. Uning rejalari tasodifan u va boshqa ikkita yo‘lovchilar bilan “Yerlilar” Utopiya deb ataydigan “boshqa dunyo”ga olib ketilganda buziladi.

O‘ziga xos rivojlangan Utopiya o‘z rivojlanishida insoniyatdan uch ming yil oldinda. Bu dunyoda yashovchi 200 000 000 utopiklar uchun “Chalkash kunlar” tarix kitoblarida o‘rganilgan uzoq davrdir, ammo ularning o‘tmishi o‘zining asosiy jihatlari bilan insoniyatnikiga o‘xshaydi, faqat tasodifiy tafsilotlar bilan farqlanadi: ularning Masihi, masalan, g‘ildirakda o‘lgan, xochda emas. Utopiyada hech qanday dunyo hukumati yo‘q va muvaffaqiyatli amalga oshirilgan anarxiya sifatida ishlaydi. “Bizning ta’limimiz bizning hukumatimizdir”, deydi Arslon ismli utopik. Siyosat kabi din ham o‘lib, ilg‘or ilmiy izlanishlar rivoj topdi. Utopiyadagi hayot “Ozodlikning beshta tamoyili” bilan boshqariladi, ular shaxsiy hayot, erkin harakat, cheksiz bilim, rostgo‘ylik va erkin muhokama.

“Xudolar kabi insonlar” kitobi uchta kitobga bo‘lingan. Utopiyadagi hayot tafsilotlari I va III kitoblarda keltirilgan. Ikkinchi kitobda yerliklar, ular olib kelgan infeksiyalar Utopiyada qisqa muddatli epidemiyaga sabab bo‘lganidan so‘ng, toshloq qoyalarda karantin qilinadi. U erda ular janob Barnstaplning noroziligiga qaramay, Utopiyani zabt etish rejasini tuza boshlaydilar. U hamkasblari ikki utopikni garovga

olishga harakat qilganda ularga xiyonat qiladi va janob Barnstapl ni vatanga xiyonat qilgani uchun qatl qilishdan qochib qutulishga majbur qiladi.

III kitobda janob Barnstapl qolishni orzu qiladi, lekin u qanday qilib utopiyaga eng yaxshi xizmat qilishi mumkinligini so'rganida, unga "o'z dunyongizga qaytish orqali" buni amalga oshirishi mumkinligi aytiladi. Afsuski, u qabul qiladi va Utopiyada bir oylik qolishini tugatadi. Ammo u yer utopiyasini yaratish sa'y-harakatlariga o'z hissasini qo'shish qat'iyatini o'zi bilan birga Yerga olib keladi: "endi jon va tana inqilobga, yer yuzida davom etayotgan Buyuk inqilobga tegishli edi; bu yurishlar va bo'ladi. Qadimgi Yer bitta shahar bo'lmaguncha va unda utopiya o'rnatilmaguncha hech qachon to'xtamang va dam olmang. U bu inqilob hayot ekanligini va boshqa barcha hayot hayotning o'lim bilan savdosi ekanligini aniq bilar edi." Roman haqidagi zamonaviy sharhlari asosan ijobiy harakterga ega bo'lsada, ba'zi tanqidchilar hikoyaning syujetii sust deb topishdi. Ko'pincha o'zining keyingi fantastikalarida bo'lgani kabi, Uellsning utopik ishtiyoqi ilmiy romantik yoki ilmiy fantastikaga bo'lgan qiziqishidan ham oshib ketdi. Roman Uells uchun kelajakdagi jamiyat haqidagi g'oyalarni targ'ib qilish uchun yana bir vosita bo'ldi, shuningdek, bir qancha boshqa asarlarda, xususan, "Zamonaviy utopiya"da harakatga keldi. "Xudolar kabi insonlar" va shunga o'xshash boshqa romanlar Aldous Xakslini "Jasur yangi dunyo" ni yozishga undadi.

Keyinchalik Uellsning o'zi roman haqida shunday fikr bildirgan: "usha vaqtda bu qo'rqinchli yoki dahshatli emas edi, unchalik muvaffaqiyatga ham erishmadi va men o'zini yo'q qilayotgan dunyoga o'ynoqi masallar bilan gapirishdan charchagan edim".

Romandagi bir qancha personajlar bevosita 1920-yillar siyosatidan olingan. Rupert Catskill, ehtimol, Uinston Cherchillni ifodalaydi, chunki u o'sha paytda u taniqli edi. Katskill reaksion mafkurachi sifatida tasvirlangan, utopiyani uning aniq tanazzulga uchraganligi uchun tanqid qiladi va utopiyani bosib olishga urinishlarga rahbarlik qiladi. Uells bir vaqtlar Cherchillning siyosiy ittifoqchisi bo'lgan, u o'z romanlarini hayratda qoldirgan va o'z karerasining boshida ijtimoiy islohotchi bo'lgan va 1908 yilgi Manchester shimoli-g'arbiy qo'shimcha saylovlarida uni ma'qullagan. 1923 yilga kelib u Dardanel yurishidagi roli va ittifoqchilarning Rossiya fuqarolar urushiga aralashuvi tufayli undan hafsalasi pir bo'ldi.

"Xudolar kabi insonlar" bir nechta boblari bilan ajralib turadi: utopiklar orasida standart aloqa vositasiga aylangan va yerliklar tillarida (ingliz va frantsuz) muloqot qilish imkonini beruvchi telepatiya tavsifi; o'lim haqida mulohaza yuritish; Utopiyada irqlar o'rtasidagi davom etayotgan tafovutlar haqida fikr yuritish, garchi ijtimoiy aloqalar erkin bo'lsa-da, bir-birining xohishiga ko'ra chatishtirish juda kam; pulsiz

jamiyat qanday ishlashi mumkinligi tasviri; marksizmning qoralanishi; simsiz aloqa qurilmasining tavsifi; va bir nechta koinotlarning bir nechta muhokamalari.

Shunday qilib, utopiyaning ijtimoiy va adabiy rivojlanish jarayonida evolyutsiyasini tahlil qilib, biz XX asr utopiyasi real salbiydan ijobiy ta'sir ko'rsatadigan voqelikning aksi, degan xulosaga keldik. Klassik utopiyalar 20-asrda mavjud bo'lganlardan farq qiladi, chunki ular tasvirlangan mavzu asosan insonlar va mamlakatlar edi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Uells G. 1964: Lyudi kak bogi. Sobr. soch.: v 15 t. T.5. M.
2. Mead M. 1966: Toward More Vivid Utopias. New York.
3. Mixalskaya N.P., Anikin G.V. Angliyskiy roman XX veka. - M., Vissh. shkola, 1982. – 242 s.
4. Kagarlitskiy Y. Gerbert Uells. - M., 1963. – 275 s.
5. Jantiyeva D. G. Angliyskiy roman XX veka. 1918-1939. - M., 1965. – 201 s.
6. Ivasheva V. Angliyskaya literatura XX v.- M., Prosvesheniye, 1967. – 476 s.